

השפעת נסיגת הכוחות האמריקאים מסוריה על המערכה נגד דאעש (הערכה ראשונית)

כללי

ב-19 בדצמבר 2018, כארבע שנים לאחר פתיחת המערכה האמריקאית נגד דאעש, הודיע נשיא ארה"ב כי דאעש הובס וארה"ב ניצחה. לפיכך, מסרו טראמפ ודוברי הממשל האמריקאי, **החלה ארה"ב בתהליך הוצאת החיילים האמריקאים מסוריה**, שימשך מספר חודשים. על פי דברי "בכירים אמריקאים" המצוטטים על ידי סוכנות רויטרס תופסק גם המערכה האווירית האמריקאית נגד דאעש (על פי גרסה אחרת שהתפרסמה בווישינגטון פוסט עניין המערכה האווירית עודנו נשקל).

◀ בחינת מצבו של דאעש מעלה, כי **הארגון לא הובס, הגם שהוא נחלש בעקבות התמוטטות הח'ליפות האסלאמית**. דאעש ממשיך בפעילות אינטנסיבית של טרור וגרילה ב"מדינות הליבה" (סוריה ועיראק) למרות הלחצים הכבדים המופעלים עליו. במקביל נמשכת פעילות מחוזות דאעש ברחבי העולם (כמה מהמחוזות דווקא הגבירו את פעילותם לאחר התמוטטות הח'ליפות האסלאמית). הצלחת דאעש לשמור על שרידותו בעידן שלאחר נפילת הח'ליפות מוכיחה פעם נוספת את **יכולתו לשנות את דפוסי הפעילות שלו ולהתאים עצמו למציאות המשתנה**. במהלך 2018 החל תהליך במהלכו הופך עצמו דאעש **לארגון טרור וגרילה בינלאומי, שמרכזו בסוריה ובעיראק**, הפועל באופן מבוזר ואינו נאלץ להגן על מרחב שליטה טריטוריאלי ולנהל חייה של אוכלוסייה גדולה ("דאעש דור ג'").¹

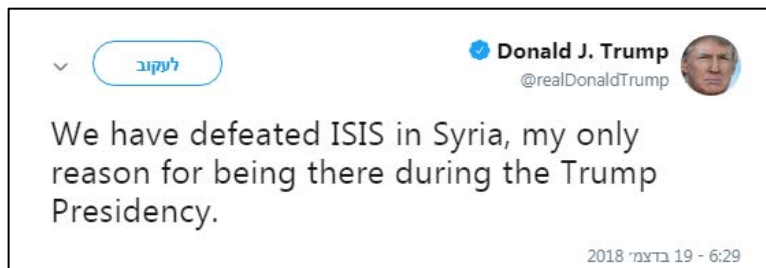
◀ במקביל **נמשכת פעילות אווירית אינטנסיבית של ארה"ב והקואליציה** נגד דאעש המתמקדת בעמק הפרת. **מההיבט הצבאי**, הפסקת הפעילות האמריקאית בסוריה עלולה להערכתנו לפגוע במערכה שמנהלים הכוחות הכורדים ממזרח לנהר הפרת, המובלעת המשמעותית האחרונה של דאעש בסוריה. הפגיעה עלולה להיות קשה **אם יפסק הסיוע האווירי האמריקאי לכוחות SDF**. אולם עיקר המשמעות של המהלך האמריקאי תהייה להערכתנו **בתחום המדיני-מוראלי**: הכורדים השולטים באזורים נרחבים בצפון-מזרח המדינה חשים נבגדים ולכידותם עלולה להיפגע. לפיכך **צפויים הכורדים לחפש משענת אסטרטגית חדשה** בדגש על המשטר הסורי ורוסיה. **המוטיבציה של הכורדים להמשיך במערכה נגד דאעש תיפגע והם עלולים להתכנס ללב אזור השליטה שלהם בצפון מזרח סוריה ולהפסיק את טיהור מורד עמק הפרת** (אינדיקציות ראשונות לכך ניתן למצוא בהודעות דוברים כורדים בעקבות הודעת הנשיא טראמפ).

¹ "דאעש דור א" הינו "המדינה האסלאמית" שהוקמה בעיראק (2006) והתפשטה לסוריה (2011); "דאעש דור ב'" הינו הח'ליפות האסלאמית מכיבוש מוצול ביוני 2014 ועד סוף התמוטטות הח'ליפות (בסוף 2017); "דאעש דור ג'" הינו הארגון במתכונתו הנוכחית, ששב וחזר להיות ארגון טרור וגרילה.

◀ הנסיגה האמריקאית מסוריה (והיציאה האפשרית מאפגניסטאן) עלולה להתפס ע"י הג'האדיסטים, האוכלוסיה המקומית בסוריה ואף הקהילה הבינלאומית כ"התקפלות" אמריקאית וכניצחון של דאעש (ואולי גם של אלקאעדה). הדבר **עלול להגביר את המוטיבציה של מחוזות דאעש בחו"ל**, להחרף את לחימתם במדינות השונות (במיוחד באפגניסטאן ובמערב אפריקה). יתכן גם שפעילי ותומכי דאעש בחו"ל, ובנוסף להם תומכי אלקאעדה וארגונים ג'האדיסטים נוספים, ישאפו להגביר את היקף ו"איכות" פיגועי ההשגחה במדינות המערב. זאת כדי להעביר מסר פומבי לפיו למרות אובדן הח'ליפות הטריטוריאלית, האמריקאים הובסו, ובסופו של דבר הם נסוגים מסוריה "עם הזנב בין הרגליים".

הודעת ארה"ב על הוצאת כוחותיה מסוריה

◀ ב-19 בדצמבר 2018 הודיע נשיא ארה"ב דונלד טראמפ, בחשבון הטוויטר הרשמי שלו, כי ארה"ב הביסה ("defeated") את המדינה האסלאמית בסוריה. על פי ציורים נוספים של טראמפ והודעות אמריקאיות דאעש הובסו וארה"ב ניצחה ("We won"). לפיכך, על פי טראמפ, אין כל סיבה להשאיר כוחות אמריקאים בסוריה. דוברי משרד החוץ ומשרד ההגנה מסרו, כי ארה"ב החלה בתהליך הוצאת כוחות אמריקאים מסוריה אך הדגישו כי היא תמשיך לפעול עם שותפותיה בכל מקום בו דאעש יפעל (רויטרס, 19 בדצמבר 2018) (כמו כן הודיעו האמריקאים כי ימשיכו לפעול בעיראק).

הציוץ הראשון של נשיא ארה"ב, דונלד טראמפ, המבשר על הוצאת הכוחות האמריקאים מסוריה (חשבון הטוויטר הרשמי של נשיא ארה"ב, 19 בדצמבר 2018).

"Our objective is clear: We will degrade, and ultimately destroy, ISIL through a comprehensive and sustained counter-terrorism strategy."

President Barack Obama delivers an address to the nation on the U.S. Counterterrorism strategy to combat ISIL, in the Cross Hall of the White House, Sept. 10, 2014. (Official White House Photo by Pete Souza)

ארבע שנים לפני הודעת טראמפ. החברתנים אהרו בלסעבר ברק אובאמה
על פתיחת המערכה נגד דאעש² (אתר הבית הלבן, 10 בספטמבר 2014).

◀ "בכירים אמריקאים" ציינו כי, **משך הפינוי של כ-2,000 החיילים האמריקאים בסוריה יהיה בין שישים למאה ימים**. הוצאתם, נמסר בהמשך, **תתבצע באופן איטי ומתואם**. בכירים אמריקאים ותורכים טענו, כי ברקע להחלטת הנשיא טראמפ **עמדה שיחה, בינו לבין נשיא תורכיה ארדואן ב-14 בדצמבר 2018**. בשיחה טען ארדואן, כי תורכיה תוכל להתמודד בעצמה עם מה שעדיין נותר לעשות במערכה נגד דאעש ושאל את טראמפ מדוע איפא האמריקאים נמצאים בסוריה (AP; חוריית דיילי ניוז, 21 בדצמבר 2018). הודעת הנשיא **זכתה להתנגדות רחבה בארה"ב וגררה את התפטרותם של שר ההגנה האמריקאי ג'יימס מאטיס ושל השליח האמריקאי המיוחד למערכה נגד דאעש ברק מקגורק**.

◀ "בכירים אמריקאים" מסרו, כי **במסגרת החלטתה של ארה"ב לסגת מסוריה תופסק גם המערכה האווירית האמריקאית נגד דאעש** (רויטרס, 20 בדצמבר 2018). אולם בידיעה אחרת, שמקורה ב"בכיר אמריקאי" בפנטגון נמסר, כי ממשל טראמפ טרם החליט האם ארה"ב תמשיך במערכה האווירית נגד דאעש לאחר נסיגת כוחותיה את סוריה (ושינגטון פוסט, 21 בדצמבר 2018). **לסוגייה זאת חשיבות רבה** בכל הנוגע להערכת משמעות הפסקת הסיוע הצבאי לכורדים ולמסר שתעביר ארה"ב לכל השחקנים האחרים בסוריה ומחוצה לה.

² להלן הגדרת המונחים בהם השתמשו הנשיאים טראמפ ואובמה על פי ה-**Shorter Oxford English Dictionary**: – "degrade – reduce in strength or amount" **destroy** – ruin completely, put; gain victory over in battle" **defeat** – an end to". מההגדרות הללו עולה כי למונח "**defeat**" שבו השתמש טראמפ, יש משמעות מצומצמת יותר מהמונחים שבהם השתמש הנשיא אובאמה, ובמיוחד **המונח destroy**, שהוגדר כמטרה הסופית של המערכה נגד דאעש.

הערכה ראשונית של השפעת הנסיגה על המערכה נגד דאעש בזירה הסורית³

כללי

במערכה הקרקעית שהתנהלה נגד דאעש בזירה הסורית במהלך שנת 2018 נטלו האמריקאים חלק משני. עיקר הלחימה התבצע ע"י צבא סוריה והכוחות המסייעים לו, בסיוע אווירי רוסי. הם השתלטו על אזורי שליטת דאעש בדרום דמשק (מחנה הפליטים אלירמוכ), דרום רמת הגולן והאזור שמצפון-מזרח לסוידאא'. זירת לחימה נוספת נגד דאעש הייתה ממזרח לנהר הפרת, שם פועלים כוחות SDF בסיוע הקואליציה. תרומתם המרכזית של האמריקאים למערכה בסוריה הייתה להערכתנו, הסיוע האווירי שהגישו (במסגרת הקואליציה) לכוחות הכורדים (SDF) שלחמו נגד דאעש בגדה המזרחית של בעמק הפרת. בנוסף לסיוע האווירי פעלו במרחב הכורדי כ-2,000 יועצים, שתרמו להעלאת כשירותם הצבאית של הכוחות הכורדים. נוכחות היועצים הללו הגבירה את הגיבוי המדיני האמריקאי שסייע עד כה לכורדים לשמור על העורף שלהם מפני שאיפות ההתפשטות התורכיות, ולהתפנות למערכה נגד דאעש. בהיבט הצבאי הפגיעה המרכזית ב-SDF תהיה אם ייפסק הסיוע האווירי. מעבר לכך, צפויה פגיעה בתחום המוראלי-מדיני, כאשר הכורדים יחושו עצמם חשופים בפני מהלכי כוח של תורכיה, שצפוי כי תגביר מאמציה בצפון ומזרח סוריה.

משמעות הפסקת הסיוע האמריקאי לכורדים בתחומים השונים

◀ **הסיוע האמריקאי (והבינלאומי) למערכה שמנהלים הכורדים בסוריה נגד דאעש הוענק בכמה אופנים:**

◆ **סיוע אווירי אינטנסיבי לכוחות הכורדים הלוחמים בדאעש הינו להערכתנו תחום הסיוע החשוב ביותר.** התקיפות השיטתיות של מטוסי הקואליציה פגעו בתשתיות וביעדי דאעש והקשו עליו את ההגנה והתקפות הנגד שביצע. **הסיוע האווירי שיפר את יכולת הפעלת הכוח הקרקעי של כוחות SDF במגננה ובמתקפה, במיוחד בעת לחימה בשטח אורבני כמו העיר הג'ין או בשטחים מדבריים חשופים.**

אם **אכן יופסק הסיוע האווירי אזי צפויים הכוחות הכורדים לאבד יתרון בולט במלחמה נגד דאעש.** דאעש, לעומת זאת, יוכל להפעיל את כוחותיו ביתר גמישות בשטחים המדבריים והאורבניים ולחצות ביתר קלות את הגבול שבין סוריה לעיראק.

◆ **סיוע יבשתי, המוצא ביטויו בכ-2,000 אנשי צבא אמריקאים המצויים באזורים שבשליטת SDF.** אין המדובר בסדר כוחות גדול, יחסית לעשרות אלפי הלוחמים הכורדים המשתתפים במערכה נגד דאעש (מהם כמה אלפים לוחמים במורד עמק הפרת), ויחסית לצבא סוריה ולכוחות המסייעים לו שפעלו נגד דאעש בזירות אחרות. רובם אינם משרתים בתפקידי לחימה אלא מייעצים לכורדים. הם מעניקים ל-SDF סיוע ארטילרי, מסמנים מטרות לתקיפות האוויריות, ועוסקים באיסוף מודיעין

³ הערכה זאת מצטמצמת לנושא המערכה נגד דאעש ואינה עוסקת במכלול המשמעויות הפנים-סוריות, האזוריות, הבינלאומיות והפנים-אמריקאיות שיש להודעת נשיא ארה"ב.

וב"פעולות מיוחדות". הוצאת אנשי הצבא האמריקאים לא תפגע להערכתנו באופן משמעותי בכוח הצבאי הכורדי (שכוח לוחם מפגינים רמה גבוהה), לפחות לא בטווח הזמן הקצר.

◆ **הגיבוי המדיני:** להערכתנו יש משמעות מדינית לעצם הימצאותם של חיילים אמריקאים במרחב שבשליטת הכורדים, ובמיוחד ממערב לפרת (אזור העיר מנבג'). זאת, משום שנוכחות כוחות אמריקאים ודגל אמריקאי הרתיעו (עד כה) את תורכיה מלפעול נגד הכורדים, אפילו ממערב לפרת (אזור מנבג'). אנו סבורים, כי תחושת הבגידה והעדר הגיבוי המדיני היא התוצאה השלילית המשמעותית ביותר של הודעת הנשיא טראמפ. שכן בעקבות זאת עלולים הכוחות הכורדים להפסיק את המערכה נגד דאעש במורד עמק הפרת ולהפנות את עיקר תשומת ליבם לעבר הגבול עם תורכיה (אינדיקציות ראשוניות לכך ניתן למצוא בדברי דוברים כורדים לאחר הודעת טראמפ).

◀ **בשלב זה עדיין לא ניתן להצביע על דעיכת הלחימה של SDF במובלעת דאעש.** אולם, יש לזכור, שהודעת הנשיא טראמפ באה ל-SDF בעיתוי בעייתי במיוחד. לאחר למעלה משלושה חודשים לחימה נגד דאעש עלה בידי SDF, ערב הצהרת טראמפ, לזכות בהישג משמעותי בדמות כיבוש מרבית העיר הג'ין (מעוז דאעש ממזרח לנהר הפרת). כוחות SDF, שספגו פגיעה מורלית קשה, ניצבים עתה בפני התקפות נגד של דאעש שגברו לאחר הודעת טראמפ. לא ברור לנו עדיין כיצד תתפתח הלחימה אולם דומה, שתנופת ההתקפה של SDF נגד דאעש במובלעת שמצפון לאלבוכמאל צפויה לדעוך, במיוחד בתסריט שבו תופנה תשומת ליבם של הכוחות הכורדים לגבול עם תורכיה, הנתפסת כאויב העיקרי של הכורדים.

כלי רכב שטח ואופנועים של דאעש נעים בשטח פתוח במהלך ההתקפה נגד כוחות SDF (מחוז אלשאם-אלברכה של דאעש, 21 בדצמבר 2018).

◀ **הוצאת כוחות SDF ממורד עמק הפרת, שבו מצויים שדות הנפט הגדולים בסוריה, עלולה ליצור ואקום ביטחוני שצפוי כי יתמלא ע"י צבא סוריה (בסיוע רוסי) והכוחות המופעלים ע"י איראן (המליציות השיעיות, חזבאללה).** בטווח הקצר הלחימה נגד דאעש בעמק הפרת צפויה אולי להימשך אולם בטווח הבינוני והארוך יתחדדו בפני הכורדים המגבלות הניצבות בפני ניסיונותיהם להרחבת שטחי שליטתם והם יתכנסו ל"לב" השטח הכורדי. בתסריט שכזה SDF יחדל להיות שחקן דומיננטי בעמק הפרת בעוד שיגבר משקלם של המשטר הסורי (ורוסיה שמאחוריו) ושל המליציות השיעיות המופעלות ע"י איראן. שחקנים אלו ינסו

למלא את הואקום שיווצר לקידום אינטרסים בטחוניים, כלכליים (שדות הנפט) ומדיניים. חלקם של האינטרסים הללו הם **בעלי משמעות לישראל** (למשל, הרחבת השימוש ב"ציר היבשתי" מאיראן לסוריה העובר דרך מעברי אלבוכמאל ואלתנף). בשלב זה אנו מעריכים כי **דאעש ינסה לבסס מחדש את אזור השליטה במובלעת שמצפון לאלבוכמאל ובהמשך להרחיב את שטחי שליטו מזרח ומערבה.**

מפת אזורי השליטה בסוריה (עדכנית ל-20 בדצמבר 2018): אזור השליטה של המשטר הסורי (אדום); אזור השליטה של הכורדים (צהוב); ארגוני המורדים במובלעת תנף (ירוק); כוחות הקואליציה (כחול); דאעש (שחור ושחור מקווקו); השטחים בלבן הינם ללא שליטה מוחלטת של ארגון או מדינה (המכון הסורי למחקרים אסטרטגיים נורס, 20 בדצמבר 2018).

השפעת ההודעה האמריקאית על פעילות דאעש בחו"ל

פעילות המחוזות של דאעש

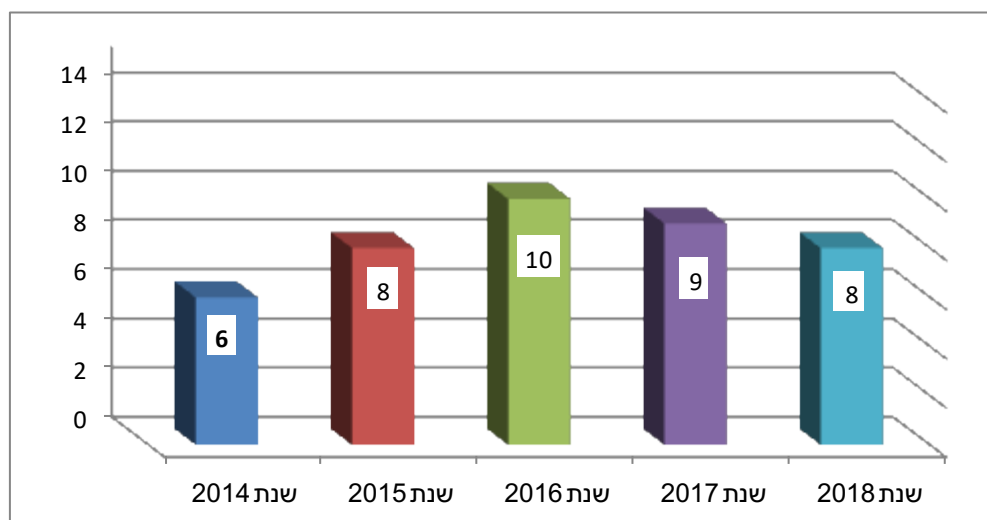
◀ **האידיאולוגיה הסלפית-ג'האדיסטית של דאעש עדיין נותרה בעלת כוח משיכה, גם אם דגם הח'ליפות האסלאמית שנבנה ע"י דאעש איבד מהאטרקטיביות שלו עם קריסתו.** עם זאת, תפיסת הג'האד נגד ה"כופרים" עדיין אטרקטיבית והיא מזינה את המשך קיומם של מחוזות דאעש בסוריה ובעיראק וברחבי העולם. המחוזות ברחבי העולם ממשיכים בפעילות אינטנסיבית ברמות משתנות של עצימות ומדינות המערב, והמשטרים המקומיים, מתקשים להכניעם. המחוזות שפעילותם התעצמה במהלך 2018 היו **ח'ראסאן** (אפגניסטאן/פקיסטאן) ו**מערב אפריקה** (ניגריה, משם "זלגו" פעולות דאעש למדינות נוספות). גם **מחוז סיני**, הנתון ללחצים כבדים מצד כוחות הביטחון המצרים, ה**וכיח כוח שרידות** בתוספת יכולת ליזום פעילות טרור וגרילה, בעיקר בצפון סיני. **יציאת ארה"ב מסוריה, ובהמשך אולי גם מאפגניסטאן, עלולה להתפס (ובודאי שתוצג) כ"ניצחון", ולעודד את מחוזות דאעש בחו"ל להגביר פעילותם נגד המשטרים המקומיים ונגד מדינות המערב.**

"פיגועי השראה", בעיקר במדינות המערב

◀ התמוטטות הח'ליפות האסלאמית הביאה בשנים 2017-2018 לירידה משמעותית ביכולתו של דאעש להוציא לפועל "פיגועי הכוונה" בחו"ל (שהם המורכבים והקטלניים ביותר). בשנים 2017 ו-2018 לא בוצעו "פיגועי הכוונה" אולם, בו בזמן נמשכו ב-2018 "פיגועי השראה" של תומכי דאעש בחו"ל, בעיקר במדינות המערב (הבולטת שבהן הינה צרפת). רמת הקטלניות של הפיגועים ירדה יחסית לשנים הקודמות אך היקף "פיגועי השראה" בשנת 2018 דומה לזה של השנים הקודמות (ראו גרף). "פיגועי השראה" שביצעו תומכי דאעש במערב נמשכו למרות התמוטטות הח'ליפות ולמרות הלחצים הכבדים המופעלים על דאעש ב"מדינות הליבה".

◀ "פיגועי השראה" אינם מתוכננים ע"י מפקדת דאעש בסוריה, ואינם כרוכים בתהליך סדור של הכנות מבצעיות, לוגיסטיות ומודיעיניות. רובם מתבצעים ע"י יחידים, המזדהים אידיאולוגית עם דאעש ועם מסרי התעמולה שלו. דאעש מצידו מקבל אחריות על הפיגועים ומציג אותם כחלק ממלחמתו במדינות הקואליציה. נראה לנו כי תחושת ה"ניצחון" בעקבות יציאת החיילים האמריקאים מסוריה (והיציאה האפשרית מאפגניסטאן) עלולה להגביר את המוטיבציה בקרב תומכי דאעש בחו"ל (ותומכי ארגונים ג'האדיסטים נוספים) לבצע "פיגועי השראה" במערב כדי ללוות את יציאת האמריקאים במערכת טרור אשר "תכאיב" להם ולמדינות המערב ותעצים את דימוי ה"ניצחון".

"פיגועי השראה" של דאעש בחתך רב-שנתי

המלחמה על התודעה

◀ דאעש מייחס חשיבות רבה למערכה התודעתית שהוא מנהל המשרתת גם את מחוזות דאעש ותומכי דאעש ברחבי העולם. תשתית ההסברה של דאעש נפגעה בעיקר בעקבות התמוטטות המדינה האסלאמית אך במחצית השנייה של 2018 ניכרו בה סימני התאוששות, תוך שינויים והתאמות אל מול האתגרים בפניהם עומד דאעש. חשיבות ההסברה נובעת מכך שהיא מלווה את פעילותו הצבאית של דאעש, מבטיחה שהארגון ישאר "על המפה", מפיצה את האידיאולוגיה שלו ומחזקת את כושר ההרתעה שלו מול מדינות המערב. נפילת מובלעת דאעש במזרח עמק הפרת והחלשות דאעש בסוריה עשויים היו להביא לפגיעה נוספת בתשתית

ההסברה של הארגון באשר במזרח סוריה מצויה להערכתנו "לשכת ההסברה המרכזית" של דאעש. מנגד, עליית המוראל של פעילי דאעש, והעמקת התבססותם ממזרח לפרת ובמדבריות מזרח סוריה, **תאפשר המשך תהליך שיקום התשתית ההסברתית והרחבת המערכה התודעתית שמנהל דאעש ברחבי העולם.**

איומי דאעש בביצוע פיגועים במהלך ערב חג המולד במדינות המערב

מימין: כרזה בה נראה הבית הלבן עולה באש תחת הכיתוב "טרור נגד הממשלה השטנית - בהקדם" (טלגרם, 20 בדצמבר 2018). משמאל: מוסד אלעבד אלפקיר, המזוהה עם דאעש, פרסם איום על האפיפיור תחת הכיתוב: "אל תחשוב שאתה רחוק מההתקפות שלנו" (טלגרם, 23 בדצמבר 2018).